บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์ได้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการดำรงชีวิตที่รู้จักสร้างสรรค์ตนเองและสังคมมาทุกยุคทุกสมัย (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา 2532 : 1) สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผลิตคิดค้นขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ อุตสาหกรรม การศึกษา ฯลฯ ตลอดจนการค้นพบแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ล้วนเพื่ออำนวยประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นแทบทั้งสิ้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวได้แก่ความคิดสร้างสรรค์ (สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ 2531 : 58)"ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นความสามารถอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งมีคุณภาพมากกว่าความสามารถด้านอื่นๆ" (อารี รังสินันท์ 2532 : 1) เพราะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง

พาร์เนส (Parnes 1966 : 3) นักจิตวิทยาได้กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถพิเศษที่บุคคลมีอยู่ และเป็นความสามารถพิเศษที่เป็นส่วนเกินความสามารถอื่น ๆ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ก็เกิดจากความสามารถเหล่านี้

ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นทักษะทางสติปัญญาสำคัญที่ช่วยให้สังคมเจริญก้าวหน้า ประเทศใดก็ตามที่สามารถแสวงหา พัฒนา และ ดึงเอาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของประชากรออกมาใช้ได้มากเท่าไร ยิ่งมีโอกาสพัฒนาและเจริญก้าวหน้ามากเท่านั้น

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษา การพัฒนาประเทศจะดำเนินไปด้วยดีนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นสำคัญ การพัฒนาคุณภาพของประชากรจึงจำเป็นในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง คือ มีความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา 2532 : 1)

แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 ได้กล่าวถึงการศึกษาว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งเสริมสร้างคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิต และทำประโยชน์แก่สังคม แนวทางการศึกษาดังกล่าวจึงมุ่งเน้นในเรื่องความคิดสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหาชีวิต และสังคม ความมุ่งหมายในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ 2533 : 241) ระบุว่า
"ข้อ 8. ให้มีความสามารถในการติดต่อ ทำความเข้าใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักการแสวงหาความจริง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักการแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยสติปัญญา และโดยสันติวิธี"

ด้วยวัตถุประสงค์นี้เอง ทำให้มีการส่งสริมความคิดสร้างสรรค์อยู่ทุกระดับการศึกษา ทอแรนซ์ (Torrance : 1965) ได้ให้ความเห็นว่า ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่เยาว์วัยเท่าไรยิ่งเป็นผลดีเท่านั้น การส่งเสริมปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่เด็ก จะทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์สูง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ถูกต้องรวดเร็ว (วราภรณ์ รักวิจัย มปป : 6)

จากการศึกษาลักษณะพัฒนาการของความคิดสร้างสรรค์ได้พบว่า ในวัยเด็กจะมีพัฒนาการสูงกว่าผู้ใหญ่ เด็กจะมีความคล่องตัว กล้าคิด กล้าเสี่ยง และกล้าแสดงออกมาก (อารี รังสินันท์ 2532 : 39) นอกจากนี้ผลการศึกษาของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ซึ่งได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยได้พบว่า ความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาสูงขึ้นนับแต่เด็กเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา และจะพัฒนาต่อไปเมื่ออายุของนักเรียนเพิ่มขึ้นหรืออยู่ในชั้นเรียนสูงขึ้น

และจะเริ่มลดต่ำลงเมื่อนักเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (หน่วยศึกษานิเทศก์ 2522 : 21)

เลิศ อานันทนะ (2532 : 179) ได้ให้ความเห็นว่า เด็กระดับชั้นประถมศึกษา สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ดี เนื่องจากเป็นวัยที่มีนิสัยอยากรู้อยากเห็น อยากทดลองสัมผัสกับสิ่งต่างๆ ตามสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป เมื่อเด็กประถมศึกษาย่างเข้าสู่วัยรุ่น สภาพร่างกาย และจิตใจจะเปลี่ยนแปลงไป การแสดงออกของวัยรุ่นจะเริ่มคำนึงถึงเหตุผลและความเป็นจริงมากขึ้น แนวทางในการประพฤติปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับสังคมส่วนใหญ่ ภาวะการแสดงออกอยู่ในขอบเขตจำกัด จากเงื่อนไขเหล่านี้ ทำให้เด็กวัยรุ่นหลุดพ้นไปจากความคิดฝันจินตนาการแบบเด็ก ๆ ระดับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงค่อย ๆ จำกัดลงเมื่อเด็กโตขึ้น

ดังนั้นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในระดับประถมศึกษา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 10-12 ปี ซึ่งเด็กที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 10-12 ปีนี้ เป็นวัยที่ต้องการทดลองความคิดและทักษะของตนเอง ชอบการสำรวจ ค้นคว้า จากประสบการณ์ตรง ความสามารถทางศิลปะจะพัฒนาได้เร็ว (Ligon 1975) นอกจากนี้ เวอร์นอน (Vernon 1948) ได้กล่าวว่า ความคิดจินตนาการหรือความสามารถทางการสร้างสรรค์จะไม่ปรากฏขึ้นจนกว่าเด็กจะอายุ 11 ปี แต่เมื่อเด็กอายุครบ 11 ปี จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค์อย่างชัดเจน (อ้างถึงในหน่วยศึกษานิเทศก์ 2522 : 6-8) ดังนั้นการเร่งพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จึงมีความสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง

เฮแมน (Hayman) ได้ให้ความเห็นว่า การสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์ได้นั้น ไม่มีอะไรดีไปกว่าการเรียนศิลปศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมมุ่งส่งเสริมให้เด็กคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ

รู้จักประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์งานที่แปลกใหม่ โดยมีกระบวนการทำงาน (Process) ที่ฝึกให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น (สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ 2531 : 58) ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานศิลปะ จะต้องมีความชำนาญ มีความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและใช้ความคิด ประสบการณ์ที่ได้จากการสร้างสรรค์งาน จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สร้าง ผู้พบเห็นเกิดปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ (Dewey 1956 : 31)

เกษร ธิตะจารี (2530 : 2) ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนศิลปะที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

> การส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะ ให้แก่เด็กจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ตรง โดยให้เด็กมีโอกาสสัมผัสกับสิ่งที่ตนเองสร้างสรรค์ขึ้น ได้ใช้ความสามารถทั้งทางมือทางตาและทางด้านความคิดให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และในที่สุดก็จะเกิดมโนทัศน์ทางศิลปะ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตามขบวนการและกลวิธีของการทำงาน รู้จักแก้ปัญหาการออกแบบเพื่อให้เกิดความงดงามน่าสนใจในผลงานนั้น ๆ ความสำเร็จในการทำงาน และความสามารถ ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นมีทัศนะคติที่ดี และมีแนวความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะของตัวเอง

จากข้อคิดเห็นของนักการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากการเรียนศิลปศึกษา สามารถสร้างเสริมให้พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตามความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาได้ย่อมขึ้นอยู่กับการสอนที่ถูกวิธีด้วย

ทอแรนซ์ (Torrance 1964 : 56 - 58) กล่าวว่าการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จะต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการแสดงออกอย่างอิสระ ยอมรับและเอาใจใส่ต่อความคิดที่แปลกใหม่

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ของเด็ก เชาวลิต ดาบแก้ว, และสุภาวดี เหมทานนท์ (2525 : 22) ได้ให้ความเห็นว่า การสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น ครูจะต้องส่งเสริมให้เด็กแสดงออกตามความพอใจอย่างอิสระโดยจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความพร้อมทางร่างกายและอารมณ์ของเด็ก วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับวุฒิภาวะของเด็ก ควรให้เด็กได้มีโอกาสทดลองใช้อุปกรณ์หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้เด็กไม่เบื่อและเกิดความคิดสร้างสรรค์แปลก ๆ ใหม่ ๆ และเลิศ อานันทนะ (2532 : 274)ได้กล่าวสนับสนุนว่า วิธีสอนศิลปะที่เหมาะสมกับเด็กวัยประถมศึกษา ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะยั่วยุท้าท้ายให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่เหมาะสม

ข้อคิดเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่สอดคล้องกันคือ การสอนศิลปะต้องส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและการสร้างสรรค์ผลงาน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ใช้ความคิดจินตนาการสร้างสรรค์งานด้วยตนเองอย่างกว้างขวาง ภายใต้บรรยากาศที่เป็นมิตรและการยอมรับซึ่งกันและกัน กระบวนการทั้งหมดจะมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ครูทำหน้าที่เพียงจัดกิจกรรมศิลปะนั้น ๆ ให้ดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย บทบาทหน้าที่สำคัญของครูได้แก่ การยั่วยุท้าทายให้เด็กแต่ละคนได้แสดงออกอย่างอิสระ ประสบการณ์ที่เด็กได้จากการเรียนรู้จะช่วยให้พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นได้

จากการศึกษาค้นคว้าถึงสภาพการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบัน ได้พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ มักประสบปัญหาหลายอย่างในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นับตั้งแต่การขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องเขียน และหนังสืออ่านประกอบ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของการศึกษาศิลปะคือ การขาดครูศิลปศึกษาที่มีคุณภาพ จากสภาพความเป็นจริงโรงเรียนส่วนมากมักขาดแคลนครูศิลปศึกษา ผู้บริหารการศึกษาจึงแก้ปัญหาโดยการจัดบุคลากรอื่น ๆ ที่คิดว่าสอนวิชาศิลปศึกษาได้ ทำการสอนแทน ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของการศึกษาการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ (วิบูลย์ จันทร์แย้ม 2531 : 27) จากการวิจัย

ยังพบอีกว่าครูที่ไม่มีวุฒิทางด้านศิลปะที่ทำหน้าที่สอนวิชาศิลปศึกษาส่วนมากไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสอนศิลปะ (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529 : 44) การศึกษาส่วนใหญ่ยังเน้นการเรียนการสอนที่มีครูเป็นศูนย์กลาง (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530 : 40) กิจกรรมการเรียนการสอนโดยทั่วไปที่ครูจัดให้ ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครูขาดประสบการณ์ในการสอนและการจัดกิจกรรมที่ดี (เกษร ธิตะจารี, 2530 : 1) ครูศิลปะยังยึดแนวการสอนแบบเก่าที่เน้นรูปแบบและผลสำเร็จของงาน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถของเด็ก เช่น การสอนตามแบบที่ครูกำหนดให้โดยให้นักเรียนพยายามทำเหมือนจริงมากที่สุด หรือพยายามให้นักเรียนลอกเรียนแบบผลงานศิลปิน (ปราณีต มาลัยวงศ์ 2522 : 4-5) ทำให้เด็กส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสใช้ความคิดของตนเองประกอบกับครูชอบเด็กที่ว่าง่ายเชื่อฟังคำสั่ง ทำงานโดยไม่มีปัญหา โดยครูหารู้ไม่ว่า การที่เด็กต้องทำตามคำสั่งเช่นนี้ เป็นการสกัดกั้นความคิดสร้างสรรค์ที่เด็กมีอยู่ในตัวไม่ให้เจริญงอกงามต่อไป (ประเทิน มหาขันธ์, 2531 : 204)

จากการศึกษารวบรวมปัญหา และอุปสรรค์ของการสอนศิลปศึกษา แสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่สำคัญคือ ยังขาดครูศิลปะที่มีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตรได้ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของกรมวิชาการ (2525 : 7-11) ที่ได้สรุปการติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จากจังหวัดต่าง ๆ จำนวน 51 จังหวัด พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่เป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ครูจำนวนมากไม่ทำตามแผนการสอน ไม่เตรียมการสอน ขาดความกระตือรือร้น และมักใช้วิธีสอนแบบเดิมคือ ใช้วิธีการบรรยายให้นักเรียนนั่งฟัง มีการซักถามเป็นส่วนน้อย นอกจากนี้จากการวิจัยของกองนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้ประเมินคุณภาพของพลเมือง ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ว่าด้วย "ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี" ได้พบว่า บุคคลที่เป็นผลมาจากแผนการศึกษาแห่งชาติ 2520 ขาดความสามารถในการปรับตัว การแก้ไขปัญหา และข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี และเมื่อดูการสอนในส่วนที่เป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปรากฏว่า

นักเรียนไม่เข้าใจในจุดประสงค์ของการเรียนศิลปศึกษาอย่างแท้จริง และทำให้ไม่อยากเรียน (ศึกษาธิการ 2533 : 297)

จากการศึกษาเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ พบว่า การสอนด้วยกลวิธีระดมสมอง (Brainstorming Technique) เป็นวิธีหนึ่งที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ช่วยพัฒนาทักษะให้การคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งขั้นตอนในการระดมสมองก็ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน สะดวกสำหรับครูส่วนใหญ่สามารถนำไปปฏิบัติได้ การสอนด้วยกลวิธีระดมสมองจึงมีค่าต่อการเรียนรู้ของเด็กอย่างยิ่ง

วิจิตร วรุตบางกูร (2529 : 193 - 194)นักการศึกษาผู้หนึ่งที่สนใจกลวิธีระดมสมอง (Brainstorming Technique) ได้กล่าวว่า

> การระดมความคิด (Brainstorming) เป็นเทคนิคอันหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเป็นวิธีที่ใช้มากที่สุดวิธีหนึ่งด้วยการระดมความคิดจึงเหมาะที่จะใช้กับกลุ่ม แม้ว่าจะใช้ได้กับคนคนเดียวก็ตาม ความสำเร็จของการระดมความคิด อยู่ที่การไม่วิพากษ์วิจารณ์ความคิดของกลุ่มในเชิงทำลาย แต่การช่วยกันวิเคราะห์ความคิดเหล่านั้น จะเป็นวิธีที่ดีที่สุด โดยทั่วไปความคิดยิ่งแปลกเท่าไรก็ยิ่งดีเท่านั้น

ด้วยแนวคิดและผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธีระดมสมอง น่าจะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นอย่างมาก จึงทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าหากได้ทดลองนำเอากลวิธีระดมสมองมาใช้กับการสอนศิลปศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ มีการแสดงออกอย่างอิสระ และสามารถปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้ดี ถ้าได้รับการสนับสนุนให้เด็กได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแสดงออกทางศิลปศึกษา ก็จะเป็นวิธีการที่ดีมาก นอกจากนี้ธรรมชาติของเด็กในวัยนี้ ยังมีความอยากรู้อยากเห็นสูง แต่มีความสนใจ

ในระยะเวลาอันสั้น ลักษณะเด่นนี้จะเป็นประโยชน์ในการกระตุ้นให้เด็กหาคำตอบในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง (พรรณี ช. เจนจิต 2528 : 143-146)

การนำกลวิธีระดมสมองมาใช้ในการสอนศิลปศึกษาจึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กในวัยนี้อย่างยิ่ง เพราะบทบาทสำคัญของการสอนศิลปะด้วยกลวิธีระดมสมอง คือ การร่วมกันแสวงหาแนวคิด รูปแบบ หรือกระบวนการสร้างสรรค์งานแปลก ๆ ใหม่ ๆ บรรยากาศและการแสดงออกตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทักษะในการคิด มีความเชื่อมั่นในการแสดงออก ซึ่งจะส่งผลไปถึงการพัฒนาของความคิดสร้างสรรค์ด้วย ผู้วิจัยจึงมีสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมองหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน โดยคาดหวังว่าผลของการวิจัยทดลองในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาศิลปศึกษา ด้วยกลวิธีระดมสมอง

สมมุติฐานในการวิจัย

เกล (Gale 1969 : 431) เชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์มิได้ถ่ายทอดมาจากยีน(Gene) แต่เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนามาภายหลังสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมทางบ้านและโรงเรียน จะมีส่วนช่วยให้ความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น ซึ่งโรเจอร์ (Roger, 1959 : 78-80) กล่าวว่าภาวะที่ส่งเสริมให้บุคคลกล้าคิดอย่างสร้างสรรค์ (Conditions Fostering Constructive Creativity) คือสภาวะที่บุคคลมีความรู้สึกปลอดภัย เชื่อมั่นในตนเองเป็นที่ยอมรับมองเห็นตนเองมีคุณค่า และมีความเป็นอิสระ และอารี รังสินันท์ (2532 :

86) ได้กล่าวสนับสนุนว่า บรรยากาศที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ บรรยากาศที่เต็มไปด้วยการยอมรับและการกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

เชาวนา ยุทธสุริยพันธุ์ (2514 : 12-15) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และ มัธยมศึกษาระหว่างโรงเรียนสาธิตและโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรปกติของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า นักเรียนในโรงเรียนสาธิต ซึ่งมีบรรยากาศของการสอนแบบเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนที่มีบรรยากาศการเรียนการสอนที่มีแบบแผนเคร่งครัดเช่น โรงเรียนที่ใช้หลักสูตรปกติ

จากผลการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าบรรยากาศการสอนที่เป็นประชาธิปไตย และกิจกรรมการสอนที่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระนั้น มีส่วนช่วยให้พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

การสอนศิลปะด้วยกลวิธีระดมสมอง เป็นวิธีสอนที่มีบรรยากาศเร่งเร้าท้าทาย ให้นักเรียนทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดที่เสนอมา ด้วยวิธีนี้นักเรียนทุกคนจะได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ช่วยส่งเสริมบรรยากาศของการสอนและการแสดงออก ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในการแสดงคว่ามคิดเห็น เกิดความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนภายหลังการเรียนวิชาศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมองสูงกว่าก่อนการเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของ กิลฟอร์ด (Guilford, 1967 : 61-64) เฉพาะความคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) 3 ด้านคือ ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) และความคิดริเริ่ม (Originality)

2. คะแนนความคิดสร้างสรรค์เป็นคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพเป็นสื่อแบบ ก. ของทอร์แรนซ์ (Torrance Tests of Creative Thinking Figural Form A) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 กิจกรรม คือ

กิจกรรมที่ 1 เป็นการวาดภาพ โดยให้เด็กวาดภาพต่อเติมจากสิ่งเร้า ซึ่งเป็นกระดาษสีเขียว คล้ายรูปไข่ จำนวน 1 ภาพ

กิจกรรมที่ 2 วาดภาพให้สมบูรณ์ โดยการวาดภาพต่อเติมเส้นลักษณะต่าง ๆ จำนวน 10 เส้น

กิจกรรมที่ 3 การใช้เส้นคู่ขนานเป็นสิ่งเร้าในการวาดภาพ โดยให้เด็กวาดภาพต่อเติมทั้งหมด 30 ชุด

แบบทดสอบจะแยกคะแนนออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดริเริ่ม (Originality) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

3. การทดลองสอน จะศึกษาจากเรื่องการเขียนภาพด้วยเส้นอย่างอิสระ การเขียนภาพเรื่องรูปกับพื้นหลัง การปั้นของเล่น การแกะสลักวัสดุเนื้ออ่อน การพิมพ์ภาพจากส่วนต่าง ๆ ของพืช การทำภาพปะติดด้วยเศษวัสดุ งานสาน และ การนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวัน จากแผนการสอนวิชาศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ใช้เวลาสอน 2 ครั้งต่อสัปดาห์ รวม 4 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยดำเนินการสอนด้วยตนเอง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง ระดับสติปัญญา เพศ การอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมทางบ้านและโรงเรียน

2. ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนความคิดซึ่งเกิดขึ้นจากการนำประสบการณ์หรือความรู้ที่ได้รับมาดัดแปลงใหม่ ดังนั้นคะแนนความคิดสร้างสรรค์ที่ได้จากแบบทดสอบก่อนและหลังการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง จึงถือว่าเป็นผลจากการเรียน

<u>คำจำกัดความในการวิจัย</u>

1. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ลักษณะการคิดหาคำตอบได้หลายทิศทาง เพื่อสนองต่อสิ่งเร้าที่ปรากฏ ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลในการคิดได้หลายแง่ หลายมุม คิดได้กว้างไกล นำไปสู่การค้นพบแนวคิด และการสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้เกิดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น

1.1 ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง การคิดอย่างรวดเร็ว คิดได้จำนวนมากภายในเวลาที่กำหนด

1.2 ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดแปลกใหม่แตกต่างไปจากความคิดของบุคคลอื่น หรือความคิดง่าย ๆ ธรรมดาที่บุคคลทั่วไปคิด

1.3 ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความคิดในรายละเอียด เพื่อตกแต่งหรือขยายความคิดหลักให้มีความหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การสอนศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง หมายถึง การจัดกิจกรรมการสอนศิลปศึกษา มุ่งเน้นส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นได้หลายทิศทางในเวลาจำกัด โดยการสอนแต่ละครั้งครูจะเป็นผู้นำเสนอเนื้อหาบทเรียนแล้วยั่วยุ ท้าทาย ให้นักเรียนทุกคนได้ร่วมกันเสนอความคิด เพื่อให้ได้ปริมาณของความคิดที่สามารถตอบสนองการพัฒนาการเรียนรู้ และการแสดงออกตามวัตถุประสงค์ของวิชาศิลปศึกษามากที่สุด การระดมสมองจะมุ่งเน้นให้ได้จำนวนความคิดโดยไม่คำนึงถึงการประเมินตัดสิน หรือวิพากษ์วิจารณ์ความคิด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยนำไปใช้เป็นแนวทางในการไปปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาให้เหมาะสม สำหรับนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษายิ่งขึ้น โดยเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสอนด้วยกลวิธีระดมสมอง

2. เป็นแนวทางให้ครู หรือนักวิชาการศิลปศึกษาดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องและต่อเนื่องกัน เพื่อค้นหาข้อความรู้ใหม่ ๆ อื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนศิลปศึกษาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย